

İkili Olmayan Cinsel Kimliklerin Çağdaş Sanat Pratiğinde İfadesi

Ebru Dede*

Kadir Has Üniversitesi

Öz

Postfeminist kuramcılar ve sanatçılar, iktidar ve kültürel normlar tarafından birbirlerini tamamlamaları için üretilen eril ve dişil cinsel kimliklerin sınırlarını yapı söküme uğratmayı amaçlar. Çağdaş sanatçıların çalışmaları ve performansları, felsefi, psikanaliz araştırmaları ve kültürel tartışmaları olduğu kadar queer yaşamın gerçeklerini de görselleştirir. Bedenlerinin maskesini indirir ve cinsel farklılıklarının doğal olarak mümkün olabileceğini gösterir. Bu sanatçıların eylemleri, onları politik olarak anormal kabul eden hiyerarşileri altüst etmek ve yeni bir sosyal ortam çağrısında bulunmaktadır. Bu çalışmada yer alan çağdaş sanat çalışmaları ve performanslar, postfeminist teoriler, sanatçı konuşmaları ve metinleriyle ilişkilendirilerek yorumlanmıştır. Psikanaliz, Postyapısalcılık ve Çağdaş Sanatta Cinsel Kimlikler bölümünde, Derrida'nın 'différance' kavramına, Freud ve Lacan'ın cinsel kimlik araştırmalarına yer verilmiş, ve aynı zamanda çağdaş sanatın cinsel kimlik ayrımlarına sağlayacağı katkı ele alınmıştır. "Performatif Beden: İçselleştirilemeyen Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri" bölümünde, Lazlo Pearlman'ın beklenmedik beden performansı, Tai Lin'in izleyicide duygusal bağ kurmayı amaçlayan resmi, Taner Ceylan'ın aynı anda içe ve dış dünyaya bakan iki ruhu anlatan resmi ve eşcinsel çift olan Elmgreen ve Dragset'in eşcinselleri sıradan insanlar gibi gösteren çalışması Judith Butler'ın performatif beden kuramı referans alınarak yorumlanmıştır. Bedene ilişkin Kodların Dönüştürüldüğü Çağdaş Sanat Örnekleri bölümünde, Nina Arsenault'un bir dizi operasyonla erkeklikten kadınlığa bedensel dönüşümü, David LaChapelle'in Venus'e benzeyen kadına penis eklediği manipülasyonu, Marc Quinn'in cinsiyet değişikliği operasyonundan sonra hamile olmaya karar veren Thomas Beatie heykeli, Foucault'nun bireyin bedenini dönüştürme hakkı bulunduğu dair görüşü kapsamında tartışılmıştır. Queer Terimi Odaklı Çağdaş Sanat Çalışmaları bölümünde, Butler ve Marinucci'nin bu terim ile ilgili görüşleri ele alınırken, aynı zamanda Nan Goldin, Del LaGrace Volcano, Sergio Zevallos ve Karolina Bregula'nın çalışmaları yorumlanmıştır. Çalışmaları ve performanslarıyla, Nan Goldin üçüncü bir cinsiyet isterken, Del LaGrace Volcano queer bedeni kendi imkânsızlıkları içinde açıklamaya çalışır, Sergio Zevallos queer bedenlerin ıstıraplarını gösterirken, Karolina Bregula insanların queer bedenlere alışmasını arzulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: çağdaş sanat, cinsel kimlik, postfeminizm.

* Dr. Ebru Dede, Kadir Has Üniversitesi, İstanbul-Türkiye. E-posta: ebru012@gmail.com.

The Expression of Non-Binary Sexual Identities in Contemporary Art Practice

Ebru Dede*

Kadir Has University

Abstract

Postfeminist theorists and artists aim at deconstructing the limits of sexual identity produced by the Powers and the cultural norms as an integrity of masculine and feminine. The Works and the performances of contemporary artists make visible the real queer life as well as the investigations of philosophy, psychoanalysis and cultural discussions. They unmask the matters of bodies and show how sexual differences are naturally possible. The actions of these artists aim to surpass the hierarcies that regard them as abnormal politically and call for a new social environment. In this article, the Works of contemporary art and performances have been interpreted in relation to the postfeminist theories, artists talks and texts. In the section of Psychoanalysis, Post-structuralism and Sexual Identities in Contemporary Art, Derrida's concept of 'différance', Freud and Lacan's sexual identity research are included, and also the contemporary art has been approached with respect to its contribution to sexual identity difference. In the section of The Signs of Performative Body: Undesired Gender, Lazlo Pearlman's unexpected body performance, Tai Lin's painting aiming at establishing emotional connection with the viewers, Taner Ceylan's painting explaining two souls looking inside and outside and the gay couple Elmgreen and Dragset's work that depicts gays as ordinary people have been interpreted based on Judith Butler's performative body theory. In the section of Examples of Contemporary Art on Transformation of The Codes Related the Body, Nina Arsenault's body transformation from man to woman by several operations, David LaChapelle's manipulation in which he added a penis to the woman looking like a Venus with photoshop, Marc Quinn's sculpture of Thomas Beatie who decided to be pregnant after her sex change operation and JEB (Joan Elizabeth Biren)'s photography shows two lesbians investigating each other's bodies have been discussed in accordance with Foucault's view which defends that an individual has the right of transformation of the body. In the section of The Works of Contemporary Art Focused on Queer Term, whereas Butler and Marinucci's views about this term and dealt with, the Works of Nan Goldin, Del LaGrace Volcano, Sergio Zevallos and Karolina Bregula have also been interpreted. By their Works of arts and performances, Nan Goldin wants a third gender choice, Del LaGrace Volcano tries to explain the queer body in its impossibilities, Sergio Zevallos shows the suffering of queer bodies and Karolina Bregula wishes the people get accustomed to the queer bodies.

Keywords: contemporary art, sexual identity, postfeminism.

Giriş

İkili cinsel kimlik dışında kalan insanlar, kendilerini gizlemeden sosyal yaşamlarında var olmaya ihtiyaç duyarlar. Kalıplaşmış giysiler ve davranışlarla kadın ya da erkek gibi olmak zorunda kalmadan kabul görmek isterler. Nitekim sosyal çevre içinde ötekileştirilmek bir insanın kendisini ifade etmesini zorlaştırır. Bu bağlamda sanat, toplumsal cinsiyet olgusunu gündeme getirmenin araçlarından birisi olabilir. Çünkü sanat hem kültürel yaşam içindeki farklı inanışlara hem de izleyici ile arasında belirli bir mesafede durur ve insanların bakış açılarını değiştirebilme potansiyeli taşır. Bu makale ile, çağdaş sanat alanında, performans, enstalasyon, fotoğraf, heykel, resim vb. çeşitli görsel ifade araçlarıyla, toplumsal yapı içinde gizlenmiş ya da ötekileştirilmiş cinsel kimliklere sahip insanların yaşamlarını, acılarını ve önerilerini gösteren sanat çalışmalarından örnekler verilerek, sanatçıların çalışmalarıyla ilgili diyaloglarını, psikanaliz ve postfeminist kuramlarla birlikte aktararak heteroseksüel sistemin dışında kalan cinsel kimliklerin varlığını dile getirmek amaçlanmıştır.

Çağdaş performans sanatı, sanatçının kendi deneyimlerini ve duyarlılıklarını bizzat bedeniyle aktarabildiği bir alan olarak, ete ve kemiğe bürünerek, izleyicinin konuya duyarlılığını sağlama potansiyeli yüksek bir sanatsal ifade biçimi olmuş ve toplumsal yapı içinde gizlenmiş, üzeri örtülmüş, ötekileştirilmiş cinsel kimlikler olgusunun gündeme getirilmesinde önemli bir araç haline gelmiştir. İkili cinsel kimlik sistemi içindeki öteki bedenin varlığına dair sübjektif beden algısına öznellik stratejileri getiren, feminist ya da queer sanat olarak da tanımlanabilen çağdaş sanat çalışmalarında ifade edilmek istenenler, sınırları ve kategorileri zorlamaktadır. Dolayısıyla bu çalışmaların her birini ayrı ayrı kendi gerçekliklerinde değerlendirmek daha doğrudur. Bu makalede seçilen performans, fotoğraf, resim, heykel gibi farklı disiplinlerden on iki çağdaş sanat çalışması, postfeminist kuramlar çerçevesinde ele alınarak ayrıştırılırken her bir sanatçının oluşturmak istediği izlenime yer verilerek, bu sanatsal ifadelerin kendi özgür gerçekliğinde sunulması amaçlanmıştır.

Makalenin Psikanaliz, Postyapısalcılık ve Çağdaş Sanatta Cinsel Kimlikler başlıklı ilk bölümünde, ikili toplumsal cinsiyet yapısının dışında kalanların yasalar ve ahlaki yargılarla ötekileştirilmesi karşısında, Derrida'nın farklılıklar ve ayrımlar için geliştirdiği 'différance' kavramı ile yapısökümüne, postmodernizmin çoğulculuk ilkesine ve Freud ile Lacan'ın psikanalizdeki cinsel kimlik araştırmalarına yer verilirken, cinsel kimliğin araştırılmasında görsel veriler olarak çağdaş sanat örneklerinin incelenmesinin önemine değinilmiştir. Makalede ele alınan çağdaş sanat örneklerinin üç ayrı kısımda incelendiği metnin Performatif Beden: İçselleştirilemeyen Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri isimli bölümünde, Judith Butler'ın zorunlu heteroseksüel sistem dâhilinde var olabilmek adına taklitçi olarak yaşayan bedenler için geliştirdiği performatif beden kuramından yola çıkılmıştır. Aynı bölümde Foucault'nun toplumun ön yargılarını sorguladığı ve Holmes'un bedende çift cinsiyetliliğin varlığına dikkat çektiği sözlerine yer verilmiştir. Bu kuramlarla ilişkilendirilen

Lazlo Pearlman'ın teatral performansı ile şaşırttığı sıra dışı beden gösterisine, Tai Lin'in duygusal bağ kurmayı amaçladığı eşcinsel çifti resmine, Taner Ceylan'ın dış dünyaya ve kendi içine aynı anda bakan bedendeki iki ruh halini anlatan çalışmasına ve eşcinsel bir çift olan Elmgreen ile Dragset'in eşcinsel yaşamı sıradanlaştırmayı amaçlayan kurgusal çalışmasına yer verilmiştir.

Bedene ilişkin kodların dönüştürüldüğü Çağdaş Sanat Örnekleri bölümünde, bireyin özne olarak varoluşunda iktidarla girdiği mücadeleleri tartışan Foucault'nun bireyin bedenini baştan aşağıya yeniden yaratma hakkına sahip olabilmesi gerektiği görüşünden yola çıkılırken, bu bağlamda, Butler'ın beden ne kadar bireysel ne kadar sosyal olduğuna dair tartışmalarına ve bireyin cinsel geçiş haklarının sağlanması talebine değinilmiş, Ancet, Marinucci ve Grosz'un cinselliğin bireysel tercih olmasını savundukları sözlerine yer verilmiştir. Bu bölümde, bedene ilişkin kodları gerçek hayatta ya da hayali olarak dönüştüren sanatçıların çalışmalarından örnekler incelenmiştir. Bir dizi ameliyatla erkek bedeninden kadınlığa geçiş yapan sanatçı Nina Arsenault, hem iktidar gücüne sahip hem de Venüs gibi tanrıçalaşabileceğini düşündüğü kadında penisi hayal etmek isteyen sanatçı David LaChapelle, ameliyatla erkek olduktan sonra halen sahip olduğu kadınlık organlarıyla hamile kalmaya karar veren Thomas Beatie'nin heykelini yapan Marc Quinn ve bir lezbiyen sağlık kurumunda iki lezbiyeni birbirlerinin bedenlerini araştırırken fotoğraflayan JEB (Joan Elizabeth Biren)'e yer verilmiştir.

Queer Terimi Odaklı Çağdaş Sanat Çalışmaları bölümünde ise ötekileştirilen cinsel kimlikler için üretilmiş terimlerle ilgili Butler ve Foucault'nun eleştirilerinden yola çıkılarak, ikili ve hiyerarşik cinsel kimlik ifadelerinden kaçınan queer teorisinin nasıl tanımlandığı, kullanıldığı ve anlaşılabilirliği üzerine Butler, Marinucci ve çağdaş sanatçıların düşünceleri paylaşılmıştır. AIDS'in üçüncü cinsiyetle ilişkilendirilmesine tepki gösteren ve alternatif kimlik seçeneği istediğini söyleyen Nan Goldin, queer bedeni bir imkânsızlık içinde tanımlamaya çalışan Del LaGrace Volcano, kamusal alanda yaptığı cesur performanslarıyla queer bedenin acılarını anlatmaya çalışan Sergio Zvallos ve queer bedeni tanrısal bir varlık olarak göstererek insanları buna alıştırmayı arzulayan Karolina Bregula'nın çalışmaları yorumlanmıştır.

Psikanaliz, Postyapısalcılık ve Çağdaş Sanatta Cinsel Kimlikler

Postfeminist kuramcılar ve sanatçılar, ikili cinsiyet kutuplaşmasına uygun olarak kimliklendirilen kültürel kodları yapı sökümüne uğratmayı amaçlar. Bu ikili kutuplaşmanın dışında kalan bedenleri sosyal yaşamda kimliklendirmek ve özne olarak var etmek amacıyla olan postfeminist kuramcılar ve sanatçılar, iktidarın kurguladığı tabularla mücadele ederler. İktidarın kurgusu yasalar, tıbbi-psikanalist düzeltici çözümler, ahlaki yönden ayıplayıcı tanımlamalar gibi çeşitli yönlerden geliştirilir ve ikili toplumsal cinsiyet yapısının dışında kalanlar kusurlu varsayılır, dışlanır ya da görmezden gelinir.

İkili toplumsal cinsiyet yapısının dışında kalanlarla ilgili dışlanma ya da yargılanma ile ilgili durumlar tarih boyunca dünyanın çeşitli bölgelerinde değişiklik göstermiştir. Tarihten günümüze yakın döneme bakılacak olursa, yirminci yüzyılın son yarısında bazı gelişmelerden söz edilebilir. Örneğin Birleşik Krallık'ta eşcinsellik 1967 yılında suç olmaktan çıkarılmış olup, benzer gelişme başka ülkelerde de görülmüştür. Türk Ceza yasalarında ise böyle bir madde bulunmamasına karşın, eşcinsellik ahlaka aykırı olarak değerlendirilmektedir (Candansayar, 2011: 149-166).

Bu yasalar ve ahlaki yargılar, beden ve ruhun doğal, karmaşık ve süreç içinde dönüşebilecek yapısını görmezden gelir. İkili toplumsal cinsiyet yapısına uymayan bedenlerdeki beklenmedik farklılıklar, tıbbi açıdan düzeltilmek üzere ele alınan olgular olmuştur. Söz konusu düzeltmeler, bedenleri ikili cinsiyet kurgusuna uydurmak amaçlıdır. Heteronormatif toplumsal yapının ürettiği ahlaki değerlerin kökeninde bulunan erkek egemen kültürün iktidarında yapılaşmış sabit özne anlayışını beklenmedik bir şekilde sarsan postfeminizm, hiyerarşikleşmeye ve kategorileşmeye karşı çoğulculuğu savunmaktadır (Wright, 2002: 5-18). Postmodernizmin getirdiği 'çoğulculuk' ilkesi de sabit olmayan cinsel kimlik önerisini destekler. Dolayısıyla çoğulculuk fikrinin somutlaştırılması, toplumsal cinsiyet alanında alternatif çözümlerden birisi olabilir. Craig Owens'a göre çoğulculuk başkalarının arasında 'diğer' olma ihtimalini ve farklılıklarını azaltır (Nicholson, 1990: 77-78).

Post yapısalcular, bütünü parçalayıp kategorilere ayıran ve bu kategorilere belirli tanımlar getiren geleneksel felsefeye karşı çıkarak, parçaların kendi yerlerinde sabit durmadığını, her birinin bir diğerine dayanarak kendisini, diğerini ve bütünü çözümlenip değiştirebilecek riskli yapıda olduklarını analitik yöntemlerle anlatırlar. Derrida, Ferdinand de Saussure'un farklılık fikrini geliştirerek, ona geçicilik ve farklılık değişkenliği boyutlarını ekler. Derrida'ya göre farklılıkların dayanak noktası her zaman başka bir şey olabilir. Deneyimlemekte olduğumuz tüm farklılıklar ve ayrımlar için "différance" terimini geliştirir (Nuyen, 1989: 26-38). Derrida'ya göre, üzeri örtülerek gizleştirilen farklılıkların maskesini düşürme gücü olan "différance" terimi, aynı zamanda bu farklılıkları yok sayan söz-merkezci iktidarın da yerini sarsmaktadır (Newman, 2006: 197-241).

Derrida'nın yapı sökümünde kadın/erkek, dişi/eril, doğa/kültür, sosyal/özel, heteroseksüel/homoseksüel gibi ikili karşıtlardan yeniden analiz edilebilir. Postmodern feministlerin önde gelen isimlerinden Judith Butler, modernist feministlerin sorgulamadığı ikili cinsel kimliğin sabit olmadığını, bireyin homoseksüel ve heteroseksüel davranışlar arasında gidip gelebileceğini savunur (Bradley, 2007: 65). Cinsel kimliğin türleri psikanalizin de araştırdığı konulardan birisi olmuştur. Toplumun doğumdan itibaren heteroseksüel ikilik düzen içinde sınıflandırdığı cinsel kimliğin oluşumunu psikanalist kuramcı Sigmund Freud, fallik dönemden itibaren Oedipus Kompleksi ile ele alırken, konuyu penisin varlığı ile eksikliği merkezinde açıklar. Freud, kız çocuğunun basit bir biçimde "penis kıskançlığı" içinde bulunduğunu, oğlan çocuğun ise biseksüel yapı içinde hem anne hem de baba sevgisi kazanmak adına, her

ikisinin de yerine geçme arzusuyla, içinde feminen bir yapı bulundurduğunu belirtir. Yine de hiçbir bireyde saf dişil ya da saf eril özelliklerin bulunmadığını ifade eden Freud (Freud, 2014: 179-201), kadın ya da erkek cinsel kimliklerinin dışında kalanların çok eski uygarlıklardan itibaren çok sık görüldüğünün de altını çizer. Yine de bunları üçüncü bir cinsel kimlik adıyla ifade etmek yerine, kadın ya da erkekten dönmenin çeşitleri altında maddeleştirir. Eril ya da dişil olmamanın Doğuştan gelme durumunu, sonradan edinme durumu kadar ele alan Freud, bilimsel araştırmalarının neticesini şu şekilde dile getirmiştir:

Bilim bize bütün cinsel karakterlerin birbirine karıştığı, bundan dolayı kesin bir cinsel belirleme yapmanın özellikle anatomi bakımından güçleştiği haller göstermiştir. Bu kişilerde üreme organları hem dişil, hem erildir (hermafrodizm). Kimi durumlarda her iki cinsin üreme organları yan yana, birlikte bulunurlar (hakiki hermafrodizm); en sık olarak birinin ya da öbürünün dumura uğraması görülür. Normal anatomi üzerine ışık serpmek bakımından bu anormallikler ilgi çekicidir. Hermafrodizmin (hünsalık-erdişilik) belli bir derecesi normaldir. Erkek olsun, dişi olsun, her kişide karşıt cinsin üreme organlarının izleri bulunur. Bunlar ya ilkel durumda ve her işlevden yoksundurlar, ya da değişik bir işleve uymuşlardır (Freud, 2009: 4-12).

Freud, bu sözlerinden de anlaşılacağı üzere, konuyu geniş bir çerçevede ele almış, ancak elindeki verilerin yetersizliği ile kesin sonuçlara varamadığını kabul etmiştir. Lacan ise seminerlerinde açıkça, aşkın iki farklı cins (kadın ile erkek) arasında olabileceğini anlatırken, bu iki cinsten birisi olarak ele aldığı kadının varlığının ancak eril teslimiyette mümkün olabildiğini söyler. Kadın için “tamamlanmamıştır”, “yoktur” ifadeleri kullanan Lacan, varlığın sadece fallusla sağlanabildiğini savunur (Lacan, 1975: 6-74). Elizabeth Wright, Lacan’ın basitçe “kadın yoktur” ifadesinin feminist kuramcılar tarafından yanlış anlaşıldığını, ancak postfeminizmin özneyi dağınık ve istikrarsız olarak kavrama niyetiyle hareket ederken karşılaştığı sorunların cevabının Lacan’da olduğunu öne sürer. Öznenin oluşumunda kadın ve erkeği simgesel alanda (dilde) ele alan Lacan, istikrarlı ve tamamlanmış kimlik anlayışına eleştiri getirmiştir. Lacan, simgesel alanın içindeki özneyi, “yarılmış özne” olarak tanımlamıştır. (Wright, 2002: 62-63). Wright, Lacan’ın “Kadın Yoktur” sözünün, kadının bilinçdışında yer almadığı şeklinde anlaşılması gerektiğini söyler. Bilinçdışını dile benzeten Lacan, aslında büyük harfle Kadın’ın dilde yer almadığına vurgu yapmıştır. Wright’a göre postfeministler, Lacan’ı daha iyi okuyarak, kadının erkekten daha fazla özne olduğu öngörüsünün anlayabileceklerdir (Wright, 2002: 61).

Elizabeth Wright’ın da yorumladığı gibi Lacan, kadının varlığını eril olarak kurgulanmış dilde araştırmıştır. Bununla birlikte, seminerlerinde dile getirdiği bazı çarpıcı sözlerle, kadının varlığını savunanları karşısına almıştır. Örneğin Lacan, kadın açısından bakmaya çalıştığında, aşkın bir erkeğe bağlı olmakla gösterilebileceğini, bu bağlılığı göstermeme durumuna girerse bunun ancak “penis kıskançlığı” ile açıklanabileceğini belirtir. Lacan, erkeği sembolize eden penisin varlığını yok sayan kadının, erkeğe ait narsistik rolü üstlendiğini

düşünür (Lacan, 1991: 260-272). Kadın homoseksüelliğinin, bir erkeğe duyulan aşktaki hayal kırıklığıyla oluşabileceğini gözlemleriyle tespit ettiğini ileri süren Lacan, erkek homoseksüelliğinin fallik dönemdeki arzuların yönlendirilmesi sonucu oluşabileceğini belirtir (Lacan, 2002: 280). Lacan, erkek homoseksüelliğini 'yoldan sapma' olarak değerlendirir (Kollias, 2013: 1000).

Dolayısıyla psikanaliz alanında erkek dışında kalan cinsel kimlikler halen araştırmaya açık bir konu olmaya devam etmektedir. Sanatçıların özellikle otobiyografik, kişisel itiraf içeren sanat yapması, bir tür ruhsal gözlem olanağı sunabilir ve böylece psikanalizin sunduğu verilerin ötesinde bir zemin oluşturabilir. Bu nedenle cinsel kimliği konu alan sanatçıların konuşmaları, sanatın kendi çemberinden çıkarak diğer alanlarla buluşmalıdır. Disiplinler arası çalışmaların yaygınlaştığı günümüzde, psikanaliz ve felsefe gibi insan yaşamını sorgulayan pek çok alanla bağlantılı sanat çalışmaları, sosyal bilimler alanlarında toplumsal cinsiyete dair yapılan yayınlarda da paylaşılmalıdır.

Çağdaş sanatçıların çalışmalarının yapı bozma stratejisiyle bağlantısını ele alan Ali Akay, bu iki alan arasında paralellikler tespit eder. Sanat alanında da, dilde ve dolayısıyla edebiyatta olduğu gibi, avangard olarak nitelendirilen öncü akımların 20.yüzyıl ortalarından itibaren sonlanması gibi sebeplerle süregiden biçimsel anlatım olanaklarında yenilenme olanaksızlaşmaya başladı. Farklı biçimsel anlatım arayışlarının yerine kavramın önem kazandığı ve postmodernizme evrilmeye başlanan 1960'lardan sonraki dönemde, yapı bozumu stratejisi (Derrida'nın *différance* kavramı) ile var olmamanın temsil edilmesinin, çağdaş sanatın da temel sorunlarından birisi olduğunu belirten Akay, sanatçıların bu konuda çeşitli çözüm arayışlarına girerek ifade biçimlerini ve araçlarını farklılaştırdığını anlatır. Sanatçının çalışmasında bir konuyu yapı bozuma uğratmayı doğrudan amaçlamadığını, bunu kendi hayat tecrübelerinden ve bilinçdışından aldığını açıklar (Akay, 1999: 17-18).

Postmodern sanat, toplumsal cinsiyeti ele almaya elverişli bir ortam sunar. Lyotard'ın postmodern sanatı irdelerken ele aldığı kavramlardan birisi kısaca kimliğin öz yapılandırması diyebileceğimiz "kendi üzerine kendini çalışmak-kendini dünyaya açmak" olmuştur (Akay, 2005: 31-32). Kendi üzerinde kendini bir sanatsal ifade aracı olarak çalışan ve dünyaya açan performans sanatçısı, Daphne Brooks'a göre toplumsal cinsiyet kurgusuna karşı direnişin ve tepkinin somut ve organik bir varlık olarak görselleşerek dile geldiği, kültürel alana dâhil olabilecek bir arşiv niteliği taşır (Halberstam, 2013: 140).

Çoğulculuğu, cinsel kimlik geçişlerini savunan ve mevcut ikili cinsel kimlik kodlarını yapı sökümü uğratmayı amaçlayan postfeminist kuramlar, görsel dilde ele almak için modern sanatın anlatım biçimleri artık yetersiz kalmakta, çağdaş sanatın dijital fotoğraf ve video gibi yeni teknik olanaklarıyla kayıt altına alınabilen canlı bedenler, yerleşik ikili cinsel kimlik algısını değiştirebilecek farklı stratejilerle performans sunmaktadırlar. Böylece 1960'lardan bu yana ortaya çıkan çağdaş performans sanatı, feminist söylemler ve queer teorisi gibi kimlik eksenli tartışmaların etkisiyle beden modern dönemin seyirlik idealizasyonundan arındırılarak kusurlu, acıyan, dönüşen biçimlerde sergilendiği bir alan olarak, bedenin kendi gerçekliğini

anlayabilmek adına başvurulabilecek en iyi stratejilerden birisidir. Rıfat Şahiner'e göre, çağdaş performans sanatı, toplumun siyasi heteroseksüel kurgusunu reddetme, öznelleşmeye gereksinim duyma, modern dönemin içi boşalmış soyut temsilleri yerine somut, gerçekçi, şeffaf, çok katmanlı, sosyal ve inşacı bedene odaklanmak ve cinsel kimlik olgusuyla yeniden yüzleşmemizi sağlayan stratejiler geliştirmiştir. Bu stratejilerle çağdaş performans sanatçıları, queer gibi pek çok kimlik eksenli tartışmaya yeni boyutlar kazandırmışlardır (Şahiner, 2015: 173-192).

Performatif Beden: İçselleştirilemeyen Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri

Toplumsal cinsiyet, bireyin yaşamı boyunca ilişkiler aracılığıyla farklı deneyimlerle ve tecrübeyle kazanılan bir olgu olarak görülmelidir. Sabit olmayan cinsel kimlikle, cinsel ilişkilerin kalıcılığının nasıl sağlanacağı şeklinde bir soru sorulabilir. Bradley'e göre Judith Butler'ın günlük giyim, davranışlar, konuşma tarzı ve kullanılan kelimelerle bireyin sergilediği performans için kullandığı "performatif" terimi, bu konuya açıklık getirir (Bradley, 2007: 70-71).

Bireyin cinsel kimliğinin nasıl sadece kültürel bir olgu olduğu üzerinde düşünmemiz gerektiğini söyleyen Butler, performatif olarak nitelendirdiği cinsel kimliğin tanımında bireyin tam olarak ne olduğu ya da neye sahip olduğu ile ilişkilendirilmesinden kaçınılması gerektiğini vurgular. Cinsel kimlik hormonal, kromozomal, ruhsal ve performatif olgular arasında yer alır. Eril ve dişi özellikler bir arada olabilir ve geçicilik söz konusu olabilir. Eril ve dişi olarak ikili heteroseksüel sisteme göre tanımlanmış olan cinsel kimlik, kurgulanmış ve üretilmiş bir mekanizmadır. Bu dışarıdan kurgulama yeniden yapılandırılabilir ve sosyal dönüşüm sağlanabilir. Beden üzerindeki çözüm arayışları ise birey için bir lüks değil, temel ihtiyaçtır (Butler, 2004: 30-44). Kadın ve erkek üzerine kurulu toplumsal cinsiyet kuramını tartışan Judith Butler, bu kuramın zayıf bir inşayla dışarıdan oluşturulduğunu ve beden üzerine stilize edilen tekrar edimleriyle gerçekleştirilen bir yanılsama olduğunu savunur. Asla içselleştirilemeyecek bir norm olan toplumsal cinsiyet ile ilgili şunları söyler:

Toplumsal cinsiyet iç süresizliğe sahip edimlerce kuruluyorsa, bu demektir ki töz görünümü işte tam da budur, inşa edilmiş bir kimliktir, aktörler dahil toplumdaki sıradan seyircilerin inandıkları ve inanç halinde icra ettikleri performatif bir başandır.... Toplumsal cinsiyetler ne hakiki ne sahte, ne gerçek ne görüntüsel, ne orijinal ne türev olabilirler. Fakat bu niteliklerin inanılır taşıyıcıları olarak toplumsal cinsiyetler aynı zamanda kökten ve bütünüyle inanılmaz kılınabilirler (Butler, 2012: 230-231).

Cinsel kimliğin bireyin kendisinin dışında belirleyici bir karar olmasına karşı çıkan Butler, zorunlu bulduğu ikili heteroseksüel ilişkilerin yanında başka cinsel geçiş formlarının da varlığının kabul edilmesinden yanadır. Zorunlu

heteroseksüel sistemin dışında bırakılan bireyler, teatral biçimde kendilerini giysileriyle ve davranışlarıyla maskeleyerek gerçekte var olmayan bir bedene ve ruha sahipmiş gibi performans göstereceklerdir. Homoseksüelliği yok saymanın mümkün olamayacağını, eğer öyle olsaydı heteroseksüelliğin de söz konusu edilmemesi gerekçesiyle ileri süren Butler, çerçevelemenin, kategorileştirmenin karşısında yer aldığını vurgular (Butler, 2007: 1-32). İster “toplumsal cinsiyet belası” ister “toplumsal cinsiyet kaynaşması” (gender blending) ister “toplumsal cinsiyet ötesi” (transgender) ya da “toplumsal cinsiyetler arası” (cross-gender) söz konusu olsun, herhangi birine atıfta bulunmak, toplumsal cinsiyetin bu doğallaştırılmış ikiliğin ötesine geçebildiğini ileri sürmek anlamına gelir (Butler, 2009: 73-92).

Toplumsal cinsiyetin ikili kurgusunu aşma talebine karşı toplumsal kabülü analiz eden Michel Foucault, aynı cinsiyette olan insanların arasındaki ilişkinin mevcut düzene zarar vermediğinin kabul gördüğünü, yine de bunun “arzaya benzer” olduğu düşüncesinin yaygın olduğunu belirtir. Çünkü toplumda gerçek olan heteroseksüelliktir ve bu geleneksel yapının dışına çıkmak da gerçeğe aykırı bir biçimde davranmak demektir. Geleneksel ve tutucu görüşlere uymayan davranışların arızalı olduğunu düşünmeye hazır bir toplum olduğumuzu anlatır. (Foucault, 2011: 132-139).

Kültürü iki cinsiyetli olarak biçimlendirmeye çalışmayı bir tür dikiş tutturma çabasına benzeten Morgan Holmes, bedende biyolojik olarak var olabilecek çift cinsiyetliliğin varlığına dikkat çekerek, bu özelliklere sahip bedenlerin iki biçimli cinsiyete göre tasarlanan giysilerle görünmez kılındığının ve bunun sosyal yaşamda yarattığı yanılsamaların altını çizer. (Holmes, 2011: 99-123). İkili toplumsal cinsiyet sistemine göre tasarlanan giysilerle erkek biçiminde maskelenen bedenini gözler önüne seren performans sanatçısı Lazlo Pearlman, kimlik ve cinsiyet olgusunun sabit kurgusunu sorgular. “Kimlik nedir? Cinsiyet nedir? Doğuştan gelen ve sabitlenmiş bir şey midir, yoksa değişebilir bir şey midir?” sorularını verdiği dersler, yazdığı makaleler ve sergilediği performanslarla dile getiren Lazlo Pearlman, bu konuda özellikle giysilerin üzerine yüklenen ‘maske’ misyonuna ve günlük yaşantının giysilerle maskelenen bir tiyatro sahnesi oluşuna değinir (Pearlman, 2015). “Geçişken bedenleri düşün. Giyinik olarak ben bir erkeğim. Çıplak olarak bir soru işareti” (Volcano, 2012: 5-6) diyen sanatçı, 2000 yılında bir tiyatro sahnesi gibi kurguladığı performansına giyinik olarak başlar (Resim 1).

Resim 1: Lazlo Pearlman (Fotoğraf: Dylar Plummer), 2000.

Pearlman, performansının izleyici üzerindeki etkisini Queer olgusunu irdelediği bir makalesinde anlatır:

Bir kadından erkeğe geçiş yapan bir transseksüel performans sanatçısı olarak, beklentileri test etmek ve bununla mücadele etmek amacıyla bedenimi bir kimlik olarak değil, bir malzeme olarak kullanıyorum... İzleyicinin başlangıçta düşündüğünün aksini ispatlayan heteronormatif bedenimle gerçek bir otobiyografi sergiliyorum. Bedenimin melezliği karşısındaki şaşkınlıktan sonra, trans kimliğin kaçınılmaz varlığını pekiştirmiş oluyorum. İzleyicinin gerçeklik algısında sıçrayış etkisi yarattığım bu performanslarıma, trans kimlik problemine bir çözüm bulana dek devam edeceğim (Pearlman, 2015: 88-91).

İzleyicinin gerçeklik algısı, sadece biyolojik bedenle değil aynı zamanda duygusal bağ kurarak da değiştirilmelidir. İktidarın kurguladığı toplumsal yapıya boyun eğerek yaşayan insanların, bu ikili sistemin dışında kalanlar hakkındaki düşüncelerini ve onlara yönelik davranışlarını değiştirmenin yolu duygusal bağ kurarak sağlanabilir. Resimlerinin eşcinsel sanatla ilgili tek yönlü olmadığını, genel olarak insanlıkla ilgili olduğunu söyleyen Tai Lin, 2009 yılında eşcinsel bir çifti *Öpücük* ismiyle resmederken de (Resim 2) onların bütün cinsel kimliklerle ortak bir çatı altında duygusal bir bağla kabullenilmesini amaçlamıştır.

Resim 2: Tai Lin, Öpücük, 2009.

Tai Lin, bunu şöyle ifade ediyor:

Güzel bir yüz, içinde hediyesi olmayan harika bir ambalaj gibidir. Eserlerimin fiziksel etkileyciliğinden ziyade duygusal etki bırakmasını istiyorum. Resimlerimdeki imajların izleyicinin ruhuyla duygusal bağ kurmasını istiyorum. Tümüyle açıklaması imkânsız olsa da eserim benim kim olduğum hakkında fikir verir. Benim sanatım insanlıkla ilgilidir, güzel çizgilerden ziyade hislerle ilgilidir. Sadece gey sanatla ilgili değil, insanlıkla ilgili (Kajpust, 2010: 13-16).

Heteroseksüel sistemin içinde yaşayanlarla bu sistemin dışına itilenler arasında duygusal bağ kurmak için izleyen ile izlenen ilişkisinin sınırlarını zorlayan sanatçılardan Elmgreen ve Dragset ise, izleyen ile izleneni daha fazla kaynaştıracak kurgular gerçekleştirmişlerdir. Eşcinsel bir çift olan sanatçılar Michael Elmgreen ve Ingar Dragset, 2009 yılında Venedik Bienali'nde izleyicileri bir ev ortamının davetsiz misafirlerine dönüştürmüşlerdi. *Bir Koleksiyonerin Ölümü* isimli bahçe havuzunda yüzü ters dönmüş hareketsiz yatan bir adam gibi evin çeşitli yerlerindeki sürpriz görüntüler arasına, gey yaşamından kesitler yerleştirmişlerdi. (Elmgreen & Dragset, 2009: 1). 2011 yılında Madrid Galeria Helga de Alvear'da düzenledikleri sergide ise bir gey saunası yerleştirmesi ile izleyiciyi karşıladılar. Neon ışıklı bir fotoğraf olan *Amigos* adlı çalışmanın (Resim 3) yer aldığı sergide sanatçılar, gey saunasının çağdaş atmosferinde romantizmin yerini alan metalaşmaya da vurgu yapmaktadırlar (Zaya, 2011: 1).

Resim 3: Michael Elmgreen & Ingar Dragset, Amigos, 2011

Böyle bir atmosfer içinde dahi izleyici şöyle düşünebilir: İkili cinsel kimliğe, iktidarın kurguladığı toplumsal sisteme uyum sağlamak neden mümkün olmasın? İktidara boyun eğmemenin, sistemin dışında hareket etmenin bir tür delilik olduğu inancına karşı, doğru inşa edilmemiş toplumsal sistemin dışına itilmemek için, bu sisteme aitmiş gibi taklit görünüm sergilerken kendi içinde alt bir kimlik oluşturmanın daha büyük bir delilik olduğudur. Sanatçı Taner Ceylan, taklit görünüm ile alt kimliğe ait görünümü aynı anda göstermeyi başarmıştır. Ceylan, İstanbul Modern Sanat Müzesi'nde *Geçmiş ve Gelecek* sergisindeki 2006 tarihli *Beyaz Fonda Alp* isimli çalışması (Resim 4) hakkında İstanbul Modern Sanat Müzesi'nde bir röportaj vermiş, bedendeki cinsiyetler arası iki ruh halini anlatmak istediğini belirtmiştir:

Alp'in iki kimliğini ortaya çıkarmaya çalıştım: Hem izleyicinin suratına bakan hem de kendi içine bakan, hem dışlaşan hem erkekleşen, hem rüyayı gören hem de rüyadan aylan. Benim için izleyicinin boyadan ziyade duygusal gerçekliği görebilmesi önemli. Bedendeki iki ruh halini göstermek istedim (Ceylan, 2013).

Bedenin kendi gerçekliğini ötekileştirmeden sergilemek, izleyicinin cinsel kimlik olgusuna yönelik algısını genişletme potansiyelini taşır. Böylece iktidarın kurgusu daha fazla sorgulanabilir hale gelebilir ve iktidarla mücadele içinde olan bedenlerin acıları anlaşılır kılınabilir. Daha anlaşılır görülen bir başka durum, beden üzerine yapılan müdahaleler sonucu gerçekleştirilen cinsel dönüşümlerdir. Yine de toplumun bu dönüşümlere mesafeli duruşu, bakış açısını kısıtlayıcı rol oynar.

Resim 4: Taner Ceylan, Beyaz Fonda Alp, 2006 (Tuval üzerine yağlıboya)

Bedene İlişkin Kodların Dönüştürüldüğü Çağdaş Sanat Örnekleri

Foucault, “benzerlikler tarihi” olarak adlandırdığı toplumsal sistem içinde farklılıklara yaklaşımın hangi düzlemde ele alındığının belirsiz olduğunu dile getirir. (Foucault, 2001a: 24). Foucault, cinsel kodların ne şekilde iktidarın denetimine bağlandığını araştırır. İktidarın bireyleri disiplin altına alarak bedeni nasıl kontrol ettiğini incelediği cinselliğin tarihi araştırmasında, iktidar ekseninden öznellik eksenine geçiş yapar. (Akay, 1995: 114) Çünkü iktidarın kurgusu bedenin ihtiyaçlarına göre değil, siyasi ideolojilere cevap verecek şekilde gerçekleştirilmiştir. Buna göre inşa edilen yapılanmalardır.

Bu siyasi ideolojilerle kimliklerin sınıflandırılması insanların yaşamlarına, kendi duygularının ve eylemlerinin kısıtlanması yoluyla toplumsal müdahale anlamını taşır. Çünkü bu kimlik sınıflandırmasına tabi tutulan insanlar, ancak bu sınıflandırma ile özne olabilecekleri bir dayatma ile kendilerine verilen kimliğin sınırlarını kabullenmek ve boyun eğmek durumunda kalırlar (Foucault, 2012: 18). Foucault, bu nedenle, insanın bir nesne olarak nasıl konumlandırıldığıyla değil, özne olarak kendisiyle ilgili sorunları konuşarak, olası çözümleri araştırarak, mantıksal gerekçelerinin ve hakikatinin uygulayıcısı olmasıyla ilgilendiğini belirtir (Foucault, 2001b: 30-31). Bedeni sınırlardan iktidarın kurgusu her zaman zayıf bir inşa olarak acıtıcı ve isyana teşvik edicidir. Acı içindeki beden, iktidarla mücadele içinde iken ahlaki yönden yargılanarak ötekileştirilir.

Ötekileştirilen bireyin kendisini kültür içinde nasıl cinsel açıdan özneleştirdiğini araştırarak Foucault’ya göre birey, kim olduğunu dışarıdan belirleyen, bunu yaparken onu deformasyona uğratan iktidarı reddeder. Bireyin, kendisini özne olarak oluşturmasının ahlaki bir çilecilik olarak algılanmaması gerektiğini söyleyen Foucault, bunun yerine bedenini baştan aşağı yeniden yaratma hakkına sahip olduğunu savunur (Foucault, 2014: 58-222). “Sosyal açıdan bedenim hem benimdir hem de değildir” diyen Judith

Butler, bedeninin haklarının bütün olarak bireyselleştirilmesinin ve cinsel kimliğin seçiminin sosyal politikalardan bağımsız olarak bireyin seçimine bırakılmasının zor bir mücadele olacağını ancak imkânsız olmadığını belirtir (Butler, 2004: 20-21). Cinsel geçiş formlarının ve bireyin başka bir cinsel kimliğe geçme seçeneğinin olması gerektiğini söyleyen Butler, bu cinsel geçişin ya da cinsel kimliği belirlemenin bir hastalık ya da kusur gibi değil, bedeninin anatomisi üzerinde çalışmak şeklinde düşünülmesinin daha yararlı olacağını belirtir (Butler, 2004: 75-76).

Bedenin değiştirilebileceğine dair bir başka savunu Pierre Ancet'ten gelir. Ancet, bedeni insan ruhunun yaşam bulduğu biyolojik ve ölümlü bir yapı olarak değerlendirir. Ölümlü olabileceği dolayısıyla beden, ruhun arzularına göre değiştirilebilir ve böylece ruha daha tatmin edici bir yaşam sağlayabilir (Ancet, 2010: 111-143). Toplumsal yapı alternatif cinsel kimlik önerilerine göre yeniden düzenlenebilmeli ve cinsel kimlik geçiş tercihi bireyin inisiyatifinde olabilmelidir. Cinsellik her bireyin kendine özgü olduğundan, toplum tarafından kimin cinselliğinin sıra dışı ve beklenmedik olarak değerlendirildiğini anlamak güçtür (Marinucci, 2010: 36).

Cinsiyetin neden kendisinden önceki kurgulanışından farklı biçimde şekillendirildiğini ve değiştirildiğini en iyi, bu değişimi kendi isteğiyle yaşayan bir insan anlatabilir. Bir dizi ameliyatla aşama aşama kadın olurken, 2012'de bedenindeki dönüşümü performans sanatı aracılığıyla gösteren disiplinlerarası sanatçı Nina Arsenault (Resim 5), Patricia Aldridge ile yaptığı söyleşide, yaşadığı değişimle ilgili duygularını paylaşır:

Cinsellik hormonlarla ilgili... İçimde her zaman bir kadın vardı. Sadece görünüşümü değiştirmek, böyle görünmek istedim. Çünkü âşık olduğum erkekler böyle görünümdeki kadınları beğeniyor. İçimde bir şey değişmedi (Arsenault, 2012).

Resim 5: Alejandro Santiago & Nina Arsenault, 2012

Sanatçı Nina Arsenault'un yaşadığı değişimi ve duygularını paylaştığı performanslar, teatral performansıyla erkek giysisi içinde gizlenmiş bedenini sergileyen sanatçı, araştırmacı ve eğitimci Lazlo Pearlman'ın tespitine göre, bu konudaki yegâne örneklerdendir. Pearlman, yaptığı queer araştırmalarında normatif olmayan cinsel kimliğini kullanarak itirafta bulunan çok az sayıda kişisel performans örneğiyle karşılaştığını belirtmiştir. Pearlman'a göre, Nina Arsenault'un bedenindeki kadın dönüşümü hem mitolojik hem de sosyal yapı çerçevesinde bir arketip olarak değerlendirilmelidir (Pearlman, 2015: 88-91). Kurgularını mitolojik, sosyolojik, psikolojik, felsefi, metalaşma ve dünyevi konular gibi pek çok farklı alandan yola çıkarak oluşturan sanatçıların gücü, sadece bu temele dayanmakla kalmaz, aynı zamanda, görsel ifade olanaklarının sınırsızlığından ve hayal gücünün zenginliğinden gelir.

Hayalgücüyle mitolojik bir temaya değinerek iktidar kavramını sorgulayan David LaChapelle, Viyana'daki Ostlicht Galerie'de *Once in the Garden* isimli kişisel sergisinin 1 ve 2 Haziran 2014 tarihlerinde aynı adlı çalışması (Resim 6) üzerine düzenlenen sanatçı konuşmasında:

İnsanları şok etmek, tedirgin etmek istemiyorum. Güzellik yaratmak istiyorum... Kadınlar aslında daha dominant karakterdeler. Böyle düşününce, kadına bir penis eklersem nasıl olduğunu görmek ve göstermek istedim. Modelden izin alarak fotoğrafın üzerine photoshopla penis ekledim ve onu bu haliyle güzel görmek, Venüs gibi tanrıçalaştırmak istedim... Erkeğin kafasına eklediğim imaj, kelebeğin kozası gibi, yeniden doğuşu ve dönüşümü temsil ediyor. Erkek arkasını dönük olduğu için onun penisinin var olup olmaması söz konusu değil. .. Bir Amerikan filminde bir çocuğun bir başka çocuğu öldürmesi heyecanla ve merakla izleniyor ve bu bize dehşet gelmiyor. İnsanlar yüzyıllarca penisin erkeğe ait olduğunu düşünmüş. Kadında olsaydı nasıl olurdu, bunu sadece düşündürmek istedim. Ben bunu photoshopla ekledim, fakat bunlar gerçek hayatta var. Giysili iken kimde penis olduğunu göremiyoruz. Ben hayal edebiliyorum şeklinde anlatır (La Chapelle, 2014: a ve b).

David LaChapelle'in çalışmasıyla ilgili yaptığı sanatçı konuşmalarında altı çizilmesi gereken önemli bir husus, insanların neyi dehşet bulduklarını yeniden sorgulamalarını sağlayacak sözleridir. LaChapelle, örnek olarak sinemada, bir insanın bir başka insan üzerinde ölüme varan şiddetli müdahalesinin heyecanla izlendiğini, ancak bir galerinin duvarında asılı tabloda gösterilen bir insanın kendi bedeni üzerinde, kendine özgü yaşam alanı tanıyacak bir müdahale gerçekleştirmesinin dehşet bulunduğunu anlatarak düşündürücü bir kıyaslama yapar.

Resim 6: Alejandro Santiago & Nina Arsenault, 2012

Cinsel kimliğe müdahalenin tıbbi çözümlerini kullanan insanlar, sıra dışı bir gündem maddesi olarak medyada yerini alır. Böylece bu müdahaleler gizleştirilirse de toplumun olumlu ya da olumsuz olabilecek ahlaki yargısına açık bir şekilde duyurulur. Bu noktada medyada adını duyuran Thomas Beatie, kadın olarak doğmuş daha sonra ameliyatla erkek olmuştur. O dönemde eşi olan Nancy Beatie hamile kalamadığı için kendisi halen sahip olduğu kadın organlarını kullanarak çocuk doğurmaya karar verir. Suni tohumlama yaparak Austin, Susan ve Jensen’i dünyaya getiren Thomas Beatie, doğum yapan ilk erkek olarak medyanın ilgisini üzerine çeker (Blidner, 2014). Bu konuyu sanat aracılığıyla sonsuzluğa taşımak isteyen Marc Quinn, *Thomas Beatie* isimli hamile erkek heykelini 2009 yılında gerçekleştirir (Resim 7).

İnsanın kendi bedenine müdahale etmesi fikrine açık olunmasını savunan Elizabeth Grosz, *Deneyisel Arzu: Queer Öznelliğini Yeniden Düşünmek* (Grosz, 2011) başlıklı makalesinde, fallusun cinsellik için gerekli olup olmadığını sorgularken aynı zamanda yeni kategoriler yaratmak yerine farklı cinsel ilişki deneyimlerine açık olmayı önerir. Grosz’a göre, cinselliğin fallik bir temelde tanımlanması durumunda da, fallus üzerine yeni fanteziler kurulabilir:

Cinsellik fallik bir temelde tanımlandığında, onunla özdeşleşen kendilikler, organlar, hazlar ve fanteziler kesin bir şekle bürünür, içinde buldukları ortamlardan ya da bağlamlardan ayırt edilebilir, ayrılabilir, isimlendirilebilir ve birbirinden yalıtılmış bir halde üzerine düşünülebilir, hakkında fantezi kurulabilir ve tecrübe edilebilir hale gelir (Grosz, 2011:7-36).

Resim 7: Marc Quinn, Thomas Beatie, 2009

Beden, üzerinde araştırma yapılabilecek bir alan olarak her zaman izlenmeye ve yeniden tasarlanmaya açık bir yapıdır. Sahip olduğumuz beden süreç içinde yeniden tanışabileceğimiz sürekli dönüşüm geçiren bir organizma olup, zihinsel ve ruhsal süreçlerle karmaşık biçimde birbirine bağlıdır. Bedende her zaman beklenmedik değişimlerle karşılaşmak mümkündür. Ya da insan bu değişimi kendisi gerçekleştirmek isteyebilir. Bu doğal değişimi ve farklılığı inanılmaz bulan ve dışlayan zihinleri tek yönlü bakış açısından kurtarmak zor bir mücadeledir. Bu mücadeleyi aradaki perdeleri kaldırarak gerçekleştirmek isteyen bir başka sanatçı JEB kısaltmasını kullanan Joan Elizabeth Biren'dir. Sanatçının: "Değiştirmek istediğimi imajlar aracılığıyla yapabilirim. Niyetim insanları birbirlerine görünür kılmak. Gizlendiğinizde politik bir değişim gerçekleştiremezsiniz. .. Bir kadın, bir lezbiyen ve bir feminist olarak, bu üç özelliğimi zihnimden atabilirim fakat varoluşumu asla." (Silberman, 2011:10-13) şeklinde ifade ettiği düşüncelerini fotoğraflarında da izlemek mümkündür. Sanatçı 2011 tarihli *Jan ve Barbara'yı Lezbiyen Sağlık ve Danışmanlık Kolektifinde Bir Rahim Araştırması Yaparken* isimli fotoğrafıyla (Resim 8), konuyu doğal bir sağlık araştırması sahnesi olarak görüntüler.

Resim 8: JEB (Joan Elizabeth Biren), Jan ve Barbara Lezbiyen Sağlık ve Danışmanlık Kolektifinde Bir Rahim Araştırması Yaparken, 2011.

Bedene yönelik araştırmaların, değişimlerin ve bunları görünür kılmamanın yanı sıra, nasıl tanımladığımız ve kavramsallaştırdığımız da önemlidir. Dilde yer bulan tanımlar ve kavramlar, toplumun bakış açısını şekillendiren önemli olgulardır. Sanatçıların da görsel pratiklerinde bu kavramları sorgulamaları, iktidarın kurguladığı ve kendi sistemine uymayanları ötekileştiren terimleri üzerine yeniden düşündürmeyi sağlayabilir.

Queer Terimi Odaklı Çağdaş Sanat Çalışmaları

İkili toplumsal cinsiyet kategorilerine uymayan bedenlerin ne şekilde isimlendirileceği üzerinde tartışmalar sürmektedir. Judith Butler, eşcinselliği aşağılamak ve ötekileştirmek için üretilmiş olan queen, butch, femme, girls, dyke, fag gibi kelimelerin kullanımına karşıdır. Butler, dışarıdan belirlenen bu tanımların doğal yaşamda tam olarak karşılığını bulmadığını ve bu nedenle çeşitli karmaşalara neden olabileceğini anlatır. Çözüm önerisi olarak iktidarı, bireyin özne kimliğini belirlemesi üzerindeki gücünü geri çekmek yerine, iktidarın, asla gerçekten içselleştirilemeyecek olan ve zayıf biçimde inşa edilmiş toplumsal cinsiyet olgusunu yeniden ele almasının daha uygun olacağı görüşündedir (Butler, 2012: 206-231).

Bu terimler, yaşayan bedenin yasaklanması, varoluşunun kısıtlanması, ötekileştirilmesi, aşağılanması ve yalnızlaştırılarak cezalandırılması yoluyla tertip edilen tabulardır. Mutsuzlaştırmak, önceden belirlenmiş kalıplar içine hapsedmek için üretilmişlerdir. Dönem dönem yeni terimler eklenirken, eski terimlerin de tekrarlanması söz konusu olmuştur. Örneğin, Yunan mitolojisinden bildiğimiz “hermafrodit” 19. Yüzyılın ikinci yarısında tıbbi-

psikiyatri alanında eşcinselliğin yerine kullanılmaya başlanmıştır. Foucault, hermafrodizm terimiyle eşcinselliğin anlaşılabilir bir kategoriye dönüştürülmesini anlayamadığını söyler. Hem kadın hem de erkek olarak görülen hermafrodizm anlaşılabilir kılınmakla birlikte, bu duruma karşı çeşitli hormonal çözüm önerileri sunulmuştur. Üçüncü cinsiyet bir çeşit kromozom hatası ile açıklanarak, “gezgin kimlik” ve “soysuzlaşmış” olarak tanımlanarak heteroseksüel kültür içinde eritilmeye çalışılmıştır (Foucault & Bitoux, 2012: 258-274).

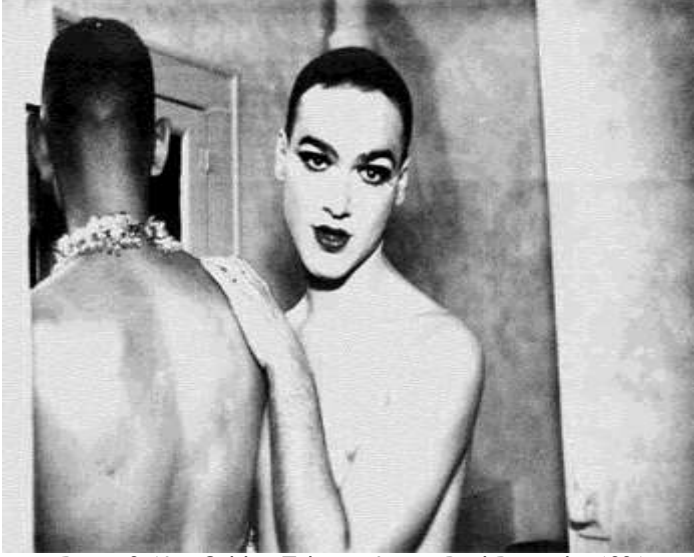
Queer teriminin ise, ikili ve hiyerarşik cinsel kimlik ifadelerinden özellikle kaçınması ve alışlagelmiş şekilde kategorize edilmiş tanımlardan farklı olması nedeniyle anlaşılması güç olmuştur. Queer kuramı, ikili karşıtlıklardan kaçındığı için, kadın, lezbiyen ve gey çalışmalarını sarsar. Buna rağmen queer teori, kadın, erkek, butch, femme, homoseksüel ve heteroseksüel, cinsel geçiş kimliklerle bağlantılıdır. Cinsel kimlikleri basitçe sınırlandırılmış tanımlarla dikte etmeyen queer teori, ikili karşıtlıkları reddetmeden daha iyi bir tanımlama ile sosyal bir yapılanma sağlayabilir (Marinucci, 2010: 33-34).

Judith Butler, queer teriminin kullanımının bir tabu olarak kurulumunu, alay konusu olmasını ve utanç verici bulunmasını tartışır. Çünkü böyle tavırlar içeren bir terimin karşılığında bir mücadele sahası oluşacak ve bu mücadele içinde her zaman çarpıtılabilecek siyasi bir çekişme yaşanacaktır. Butler’a göre, sosyal yaşamda queer, gey, lezbiyen kimlikler üzerinde ötekileştirici hak iddia etmenin ve homofobik davranışlar sergilemenin önüne geçmek gerekmektedir. Bu terimin dilde kullanımı üzerinde uygulanacak bir yapı sökümlünün de belirli amaçlar taşıması gerektiğini belirten Butler, ırkçılık gibi siyasi olmayan net bir amaçla kimin tarafından kullanıldığının da belli olmasını ve engelleyici bir özellik taşımasını önerir (Butler, 2014: 318-323). Butler’ın ifade ettiği gibi heteroseksüel ikili sisteme uymayan cinsel kimliklerin üçüncü olarak tek bir çatı altında ötekileştirilmiş olması, ırkçılık gibi ön yargılayıcı siyasi bir düzendir.

Üçüncü cinsiyet sadece ahlaki yönden aşağılanmakla kalmamış, aynı zamanda biyolojik hastalık olarak da değerlendirilmek istenmiştir. Nitekim 1980’li yıllarda ortaya çıkan AIDS hastalığına ilişkin ilk önyargı hastalığın sadece geylerde görüldüğü yönündeydi. Bu duruma tepki gösteren aktivist sanatçılardan birisi, ablasını ve pek çok arkadaşını AIDS’ten kaybeden Nan Goldin idi. Gey, lezbiyen ve eşcinsel arkadaşlarının günlük yaşantılarını fotoğraflayarak alternatif kimlik sunmayı amaçlayan Nan Goldin (akt. Yıldız, 2011: 395-410):

Üçüncü cinsel kimlik seçeneği istiyorum. Onları sevmek, saymak ve övmek istiyorum, çünkü kendisini yeniden yaratan ve topluma kendi fantazilerini gösteren insanları takdir ediyorum. Bunun çok cesurca olduğunu düşünüyorum. Bir homoseksüele baktığımda kadın gibi giyinmiş bir adam görmüyorum. Birleştirilmiş üçüncü cinsiyet görüyorum. Bir çeşit özgürlük görüyorum(Goldin, 1991:1).

Nan Goldin, 1991 tarihli *Tabu ve Jimmy Paul Banyoda* isimli çalışmasında olduğu gibi (Resim 9) heteroseksüel, homoseksüel, travesti ya da transseksüeli içine alan geniş bir aile olarak gördüğü toplumu, iç mekânlarında fotoğraflarken aynı zamanda mahremiyet alanına da sızarak cinsiyet engellerinin aşılmasını amaçlar (Sohn, 2013: 75-103). Bu engellerle örülü sistem, bizim farklılıklarımıza göre kategorize edilmemize ve kim olduğumuzun belirlenmesine yol açar.

Resim 9: Nan Goldin, *Tabu ve Jimmy Paul Banyoda*, 1991

Del LaGrace Volcano'nun sanatı, bu sistemin maskesini 'yanlış kanı' olarak belirleyerek düşürür. 1998 tarihli *Yarım & Yarım* adlı çalışmasında olduğu gibi onun portreleri, bedenleri, cinsel kimlikleri, kültürümüzün cinsel kimlik sınırlarına karşı direnerek daha geniş ve çoğul cinsel kimlikleri sahneye çıkarır (Resim 10). Volcano, önceden belirlenmiş normlara uymayan, küçük düşürülen, reddedilen queer yaşamın imgelerini yaratır ve yeni bir bakış açısı oluşturarak queer yaşamın kendi gerçekliğini sergiler. Fotoğraflarındaki bu gerçeklik, izleyicinin toplumsal cinsiyet sınıflandırmasını yeniden düşünmesini sağlar. Bizi, farklı olanla yüzleştirir ve neyin doğal olduğuna, neyin kültürel olarak inşa edilmiş sınırlılık olduğuna işaret eder. Volcano, fotoğraflarında asla kültürel normlara odaklanmamış, bedenlerin kendi normlarıyla ilgilenmiştir. Bu tersine çevirme ile bir şey açığa çıkar: Bu kişilerin bedenleri ya da cinsellikleri problem değildir ve queer oluşun şiirsel güzelliği görülmeye değerdir (Hoenes, 2012: 7-9).

Resim 10: Del La Grace Volcano, Yarım & Yarım, 1998.

Volcano, kendi çalışmalarını üzerine yazdığı makalesinde:

Queer beden hakkında yazmak ve performans gerçekleştirmek, benim için bir tür imkânsız misyon. Çünkü insan, queer beden hakkında konuşamaz eğer böyle bir şey gerçekten yoksa ki fotoğraflarımda kullandığım kendi bedenim bir sorun olsa bile Queer beden her zaman değişim (geçiş) halindedir. Arkadaşım Jay Prosser'e göre bir çeşit şekil değiştirmedir, dönüşüm değil. Bana göre korkunç, canavar gibi yüce bir mutasyon. Queer bedenler önemli olmayan bedenlerdir. Kullanılıp atılabilir. İnkâr edilen, sahip çıkılmıyandır. Değer görmeyen bedenlerdir. Adı, bayağı yaratıklardır. Kültürel kimlik sınıflandırmasını reddeden, disipline edilmemiş varlıklardır. Queer bedenler kültürel iğrenme yaratırlar ve bize nasıl olmak istemediğimizi ve nasıl bir bedene sahip olmak istemediğimizi (kimden uzak durmamız gerektiğini) öğretirler. Kuralları reddeden bedenlerdir. Metalaşmaya karşı gelirler ve kendi garip görüntülerini yaratırlar. Şımartılmış değillerdir. Toplum içinde nadiren bulunurlar ve çoğunlukla kendi kişisel alanlarında yaşarlar. Sanki bir özürünün sınırlı yaşamı gibi ya da bir suçlunun hapis hayatı gibi. ... Çift cinsiyetli bedenleri düşünün. Benim bedenimi düşünün. Kültürel ölçütler ile kadın ya da erkek olmayı klostrofobik bulan, bunu istemeyen ve yapamayan bir beden. Sizin tarafınızdan yargılanmak üzere kendisini sınırda tutan bir beden. Sosyo-medikal endüstriyel kompleksin bedenlerinizi halen kurallara uydurma gücünü sürdürdüğü gerçeğini düşünün. Bunu genital tatmininizi ortadan kaldırarak sizi belirsiz bir zafer için yeniden yaratmayı tasarlayarak yaptığını. Queer beden ne yapar? Bayağlık gerçekleştirir ve bunu güçle, zevkle ve gururla yapar. Bu, bize herkesi sevmeyi gösterir ki bize nefret öğretilmiştir. Bu inkâr eylemi ile queer beden 'bana bak ve beni sev, eğer cesaretin varsa' diye haykırır (Volcano, 2012: 5-6).

Volcano'nun sözleri duygusal boyutta etkileyici ve geleneksel bakış açısını dahi dönüştürücü bir güce sahiptir. Sergio Zevallos'un performansları ise şok edici bir rahatsızlıkla beklentileri bir çırpıda alt üst eder. 1980'lerden itibaren Peru ve Almanya'da queer sanat eylemleri gerçekleştiren Chaclacayo Grubunun bir üyesi olan Sergio Zevallos, Peru'da halka açık ortamlarda cesur performanslar sergilemiştir. Zevallos'un bu performansları, henüz öğrencisi olduğu dönemde Peru Katolik Üniversitesi Sanat Bölümüne Almanya'dan gelen Profesör Helmut Psotta ile tanışmasıyla başlar. Geleneksel kurallara ve yöntemlere karşı çıkmak isteyen Profesör Psotta ve öğrencileri üniversiteden ayrılmak durumunda kalarak, performanslarını üniversite dışındaki ortamlarda doğaçlama gerçekleştirmeye devam ederler. Zevallos ve Raúl Avellaneda'nın ikonografinin geleneksel yapısını yıkacak ölçüde vahşi ve ölümcül nitelikte olan ve sadomazoşist bulunan performanslarının fotoğrafları grubun ilk sanat arşivini oluşturur. Sanatçılar, queer yaşamın ve yaşarken ölümün acı ve zevk veren yanlarını bedenleriyle ve çeşitli malzemelerle obsesif tekrarlama yöntemiyle yansıtmışlardır.

Zevallos'un 1983'teki *Suburbs* isimli performansları (Resim 11), diğer projelerden farklı olarak cadde, park, okul gibi halka açık alanlarda gerçekleştirilmiştir. Bu performans Hıristiyan ikonografisinin zulmüne uğrayan çift cinsiyetli bedenlerin törensel bir koreografisini temsil eder. Zevallos'un çarmıha gerilişi ve ölümü erotik bir tatmin olarak yeniden ele alan ve bunu dini bir ayinin getirdiği kendinden geçme duygusuyla yansıtan performanslarını Frido Martin fotoğraflamıştır.

Resim 11: Cuartel/Barracks, Suburbs Serisinden, 1983.
Performans: Sergio Zevallos

Bedenindeki bandajlar iktidarsızlığı temsil ederken, çıplaklığı ahlak duygusundan yoksunluğu anlatır. Fırtınanın ortasında soğuk bir taşın üzerinde duran bu narin çıplak beden, ürkütücü bir dansla izleyicinin karşısına çıkmıştır. İnsanların görmeyi istemedikleri bu performanslar, tutucu toplumun homoseksüelliğe karşı gizli savaşında, çift cinsiyetli bedenlerin bilinmeyen acısını anlatır. Cinsel farklılıkları nedeniyle topluma dâhil edilmeyen bedenleri savunmak için yapılan bu politik ve cinsel içerikli performanslar, sosyal yapıda radikal bir değişimi amaçlamaktadır. Zevallos'un amacı, bedenin politik tarihinin yeniden belirlenmesi, hiyerarşilerin yeniden düzenlenmesi, iktidarın ayrıcalıklı konumunu sarsmak ve böylece kültürel kodları yapı sökülümüne uğratmaktır. Zevallos'un bu performansı gibi pek çok etkinlik düzenleyen Chacacayo Grubunun üyeleri çift cinsiyetli bedenlerin kültürel ortamda nefes almalarına izin verilmesini, hasta ya da günahkâr gibi aşağılanmamalarını ve sosyal aktivitelerden dışlanmamalarını istiyorlar. Çoğulculuğa olanak sağlayan yeni bir sosyal yapı talep ediyorlar (Lopez, 2014: 20-27).

Benzer taleplerle, geleneksel bakış açısını değiştirmek için insanların inanç duygularından hareket etmeyi düşünen Karolina Bregula, 2005 tarihli *Bana Saray Gibi Görünüyor* isimli çalışmasında, giysi üzerindeki *Tanrı Queer'i Korur* yazısıyla (Resim 12) queer bedenlerin Tanrının yarattığı canlılar olduğu vurgusundan yola çıkar. Sanatçının bu konuyla ilgili pek çok projesi olmuş, ancak engellerle karşılaşmıştır:

Eserlerimdeki imajları kullanarak, insanları gey ve lezbiyen çiftleri görmeye alıştırmak istiyorum. Bu amaçla, fotoğrafları bir galeride sergiledikten sonra şehrin sokaklarında gerçek boyutlarında posterler bastırarak yoldan geçen insanlara göstermeyi planladım. Ancak bu eyleme insanları ikna etmek çok zor oldu ve planım gerçekleşmedi. Homofobiye karşı kampanya yöneten organizasyon ekibi de bu amacımı gerçekleştirebileceğime inanmadı (Diduszko-Zyglewska, 2013).

Her ne kadar gerçekleşmemiş olsa da, sanatçının dile getirdiği bu girişimleri de zihniyetleri dönüştürücü rol oynamış olmalıdır. Dile gelen bu taleplerin zaman içinde görünürlüğü de sağlanabilir. Görünürlüğün artırılması yoluyla toplumun bakış açısında önemli iyileşmeler kaydedilecektir. İyileştirilmesi gereken queer bedenler değil, onları ötekileştiren bakış açıdır. Queer terimi bugün artık ötekileştirmeyi reddetmek olarak okunmalıdır. Queer, kimliğin sabit gösterenlerinden ziyade akışkan, çoğul ve çok boyutlu yapısını imleyen genel bir strateji ve varoluşsal alanını tanımlar. Sabit bir oluş değil, çoklukların kompleksidir.

Resim 12: Karolina Bregula, Bana Saray Gibi Görünüyor, 2005.

Sonuç

Postmodernizmin getirdiği çokluklar henüz iktidarın toplumsal cinsiyete dair düzenini değiştirmiş değildir. İktidarın düzeni halen cinsel kimliği heteronormatif biçimde kurgulayarak bu diyalektiğin dışında kalanları ötekileştirir. İkili cinsel kimlik sistemine uymayanları ötekileştirmek amacıyla kurgulanmış kültürel kodların yapı sökümü amacıyla psikanalizde, tıpta, felsefede, iş yaşamında, günlük yaşamda ve pek çok alanda disiplinlerarası çalışmalara ihtiyaç vardır. Bu bileşenlerden biri olarak sanat, insanlara queer bedenleri görünür kılma ve yeniden düşündürmeyi sağlamada, yaratıcı görsel çözümler geliştirebilmesi ve objektif bir bakış açısı getirebilmesi bakımından önemli bir rol oynar.

Tüm bu bakış açılarını içinde barındıran postfeminizm çoğulculuğu savunur, ancak her insan ayrı bir fenomendir, dolayısıyla sınıflandırmalar ve kategorileştirmeler her zaman yetersiz kalacaktır. Butler'ın da deyimiyle feminizmin amacı sisteme yeni kategoriler eklemek değildir (Butler, 2007: 1-32). Çünkü ruh değişken, akışkan, subjektif ve soyut özellikler taşıırken, beden ve ruhun doğal bileşkesi karmaşıktır ve süreç içinde değişebilir. Foucault'nun da dediği gibi, bireyin kendi bedeni ve kimliğini değiştirme hakkı bulunur (Foucault, 2014: 58-222). Bu hakkı kullanmak bireye daha fazla yaşam alanı sağlar.

Post yapısalcı argümanlar bu savunuyu, her parçanın diğerini ve dolayısıyla bütünü değiştirme potansiyelini analitik yolla çözümlenerek destekler. Yine post yapısalcı ve feminist argümanlar, cinsel kimliği diyalektik sistemde sabitleyen iktidarın kimliğinin de kusurlu olduğunu ortaya koymuştur. Bu kusurun en temel nedeni, bedenden önce oluşturulan bu kimliklendirmenin bedene göre değil, siyasi ideolojilere göre düzenlenmiş olmasıdır. Değişken ve

karmaşık yapıdaki bedeni ve ruhu ikili kurgu içinde dışarıdan kısıtlamaya ve sabitlemeye çalışmak, Butler'ın da deyimiyle, zayıf bir inşadır ve asla içselleştirilemez (Butler, 2012: 206-231). İçselleştirilemeyen bu kimlik acıtır ve alt kimlik oluşumu gibi bir dizi psikolojik probleme neden olabilir. Sanat, onların acısını görmemizi ve onları bu acı içinde kısıtlayan kültürel kodlar üzerine düşünmemizi sağlayan imajlar sunar. Görmeye alışkın olmadığımız bu imajlar, geleneksel bakış açısıyla engellenebilir ya da tepki toplayabilir, ancak konuyla ilgili tartışmalara zaman içinde yeni boyutlar kazandırabilir.

Bedene ilişkin acıları yansıtan bu imajlar, iktidarın kendi kurgusunu ve düzenini bozguna uğrattığı için tepki oluşturur ve engellenir. İkili cinsel kimlik sistemine göre kurgulanan maskelerin düşmesi, bu sistemi kurgulayan iktidarın düzenini sarsar. Eşcinsel söylemlerle sarsılmakta olan bu düzen, temelinde bütün cinsel kimlikler için eşit olmayan, heteroseksüel sisteme uyanlara sosyal bir zemin hazırlarken, bu ikili formun dışında kalanları asosyallığe iten bir sistemdir. Sosyal yaşantının, her tür cinsel kimliğe sahip insanlar için, insancıl, eşitlikçi ve çoğul kimliklere izin veren bir yaklaşımda olmasını hayal eden sanatçılar, gerek ürettikleri çalışmalarıyla gerekse kişisel performanslarıyla, toplumda gizli kalmış, itilmiş, ötekileştirilmiş cinsel kimliklerin günlük yaşantılarını ve iç dünyalarından kesitleri bize yansıtırlar.

Lazlo Pearlman'ın çıplak olarak kimliğinin bir soru işareti oluşuna çözüm bulmaya devam etme mücadelesi, Tai Lin'in bütün cinsel kimlikleri ortak bir çatı altında duygusal bir bağ ile kabul edilmesini amaçladığı ve bütün insanlığa atfettiği resimleri, Elmgreen ile Dragset çiftinin gey yaşantılarının doğallığını sergilemeleri, Taner Ceylan'ın bedendeki iki ruh halini gösterişi, "varoluşumu zihnimden atamam" diyen Joan Elizabeth Biren'in politik değişim için gizliliğin perdesini aralayan fotoğrafları izleyiciyi hiç beklemediği ya da yakından bildiği bir olguyla karşı karşıya bırakır.

Cinsiyetini içinde hissettiği gibi bedeninde değiştiren Nina Arsenaull'un cinselliğin hormonlarla ilgili olduğuna dair açıklamaları bizi gerçeklikle ve doğallıkla yeniden tanıştıracak güçtedir. David LaChapelle'in konuşmasında dile getirdiği gibi, bir film izlerken insanların birbirlerini öldürmelerini normal karşılarken ve hatta bundan zevk alırken, bir kadında penis oluşunu dehşetli buluruz. David LaChapelle bu benzetmesiyle eşcinsel bedenin dehşet verici bulunmamasına yardımcı olur.

Marc Quinn, erkek olduktan sonra hamile kalan Thomas Beatie'nin heykelini yaparak onun bu kararı verme hakkını ölümsüzleştirerek yüceltmış, Nan Goldin ise ikili cinsel kimlik sistemine uymayanları fotoğraflayarak onların varlıklarını temsil etmiştir. Kadın ya da erkek olmayı klostrofobik bulan ve bunu yapamayan geçiş halindeki bedenlerin zor bir temsil olduğunu söyleyen Del LaGrace Volcano, izleyiciyi onları sevmeye çağırır. Carolina Bregula ise *Tanrı Queer'i Korur* diyerek bu bedenleri iktidarın ve bu iktidarın kurguladığı bozuk sistemin üzerine, ilahi bir çatının altına yerleştirir. Sergio Zevallos'un kamuya açık alanda gerçekleştirdiği cesur performanslarının amacı, bedene yönelik oluşturulan siyasi çerçevelerin esnetilmesini, bütün bedenlere sosyal ve kültürel ortamda eşit yaşam alanı oluşturulmasını talep etmektir.

Bu eserler ve performanslar sadece toplumda yerleşik heteroseksüel düzene karşıt olmakla kalmaz, aynı zamanda yüzyıllarca erkek sanatçılar tarafından kadın figürünün çoğunlukla bir izlenice olarak tema alınmış olmasıyla tezatlık oluşturur. Hem sosyolojik açıdan hem de sanat tarihi açısından beklenmedik görüntüler sunan bu sanat çalışmaları, kendisine karşıt görüşlere meydan okuyacak ve aynı zamanda empati kurmayı sağlayacak ölçüde güçlüdür. Sanatçılar bu gücü kendi yaşam deneyimlerinden alır. Ancak böyle etkili eserlerin sayısındaki azlık, sanatçıların bu konuyu aktarma hususunda bir ikilem yaşadıklarını düşündürür. Oysa ki kimlik olgusu çağdaş sanatın önemli temalarından biridir ve gerek kadın gerekçe LGBTİ sanatçıların sayısı giderek artmaktadır. Sanatçıların kendi yaşam tecrübelerini ve duygularını anlatabilecekleri böyle bir ortam mevcut olmasına rağmen ikilem yaşamalarının bir sebebi, onaylanma ihtiyacı olabilir. Sanatçılar, toplumun ve sanat çevrelerinin beklentileriyle kendi talepleri arasındaki bu ikilem içinde zaman zaman kabul görme çabasına daha fazla eğilim gösterebilirler. Direniş her zaman her açıdan zordur. Konu, feminist ya da queer sanat gibi tutunması zor olan bir dal olduğunda aynı anda kimlik ikilemi içinde direnmek daha da zorlaşır. Öyleyse bu sanatçıların daha fazla desteğe ihtiyacı bulunmaktadır. Sponsorluk, sergileme ortamı sağlanması, izleyici desteği ve ilgili yayınlarla bu sanatçılara verilebilecek her türlü destek önemlidir. Ödüllü sanat yarışmaları, grup sergileri için açık çağrılar, ulusal ya da uluslararası workshop, artist residency gibi etkinlikler için zaman zaman toplumsal cinsiyet teması başlık olarak seçilebilir.

Toplumsal cinsiyet konusunda sanat desteklenmeye değer bir alandır. Önerilen yeni cinsel kimliklere karşı ön yargıyla yaklaşan insanların duyarlılıklarını geliştirmek, heteronormatif sistemde var olamayanlara karşı empati duymalarını sağlamak, bedenin çeşitli biyolojik yapılarının mevcudiyetinin kavranması için çağdaş sanatçıların çalışmaları, performansları ve röportajları yararlı olabilir. Toplumsal dönüşümün ihtiyaç duyduğu zaman içerisinde bu alanda sanat çalışmalarının yaygınlaştırılması gerekir. Bu konudaki sanat çalışmaları yaygınlaştıkça, zamanla izleyici ile göstergeler arasındaki mesafeler ortadan kalkacak, böylece gösteren, gösterilen ve izleyici aynı eşitlik çemberi içinde yer alabilecektir.

Kaynakça

- Akay A. (Ekim 1995). *Michel Foucault İktidar ve Direnme Odakları*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Akay A. (Ağustos 1999). Yapıbozma ve Plastik Sanatlar. *Toplumbilim* (Jacques Derrida Özel Sayısı), 2(10):15-25.
- Akay A. (Ağustos 2005). *Sanatın Durumları*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Ancet P. (Kasım 2010). *Ucube Bedenlerin Fenomenolojisi* (Çev. Ersel Topraktepe). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Bradley H. (2007). *Gender*. Cambridge: Polity Press.
- Butler J. (2004). *Undoing Gender*. Newyork: Routledge.
- Butler J. (Bahar 2009). Toplumsal Cinsiyet Düzenlemeleri (Çev. Begüm Kovulmaz). *Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi*, 58: 73-92.
- Butler J. (2007). *Taklit ve 'Toplumsal Cinsiyet'e Karşı Durma* (Çev. Osman Akınhay). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Butler J. (Aralık 2012). *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi* (Çev. Başak Ertür). 3.Bs. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Butler J. (2014). *Bela Bedenler* (Çev. Cüneyt Çakırlar & Zeynep Talay). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Candansayar S. (Bahar 2011). Tıbbın (eş)cinselliğe Bakışı İçin Bir Arkeoloji Denemesi. *Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi* (Cinsel Yönelimler ve Queer Kuram Sayısı), 65-66:149-166.
- Foucault M. (Ekim 2001a). *Kelimeler ve Şeyler İnsan Bilimlerinin Bir Arkeolojisi* (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay). Ankara: İmge Kitabevi.
- Foucault M. (Ekim 2001b). *Yapısalcılık ve Postyapısalcılık* (Çev. Ümit Umaç & Ali Utku). İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Foucault M. (Bahar 2011). Herculine Barbin'e Giriş (Çev. Tolga Yalur & Berfu Şeker). *Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi* (Cinsel Yönelimler ve Queer Kuram Sayısı), 65-66:132-139.
- Foucault M. (2012). *İktidarın Gözü Seçme Yazılar* (Çev. Işık Ergüden). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault M. & Le Bitoux J. (Yaz 2012). 'Şen / Gey Bilim' Söyleşi. Çev. Şeyda Öztürk. *Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi*, 70-71:258-274
- Foucault M. (2014). *Özne ve İktidar Seçme Yazılar: 2* (Çev. Işık Ergüden & Osman Akınhay). 4. Bs. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Freud S. (2009). *Cinsellik Üzerine*. Çev. Seher Kutlu. Ankara: Alter Yayıncılık.
- Freud S. (Haziran 2014). *Sevgi ve Cinsellik Üzerine*. Çev. Akın Kanat. 19.Bs. İzmir: İlya İzmir Yayınevi.
- Grosz E. (Bahar 2011). *Deneysel Arzu: Queer Öznelliğini Yeniden Düşünmek* (Çev. Erkal Ünal). *Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi* (Cinsel Yönelimler ve Queer Kuram Sayısı), 65-66:7-36.
- Halberstam J. (Ekim 2013). *Çuvallamanın Queer Sanatı* (Çev. İpek Tabur). İstanbul: Sel Yayıncılık.

- Hoenes J. (Bahar 2012). Queer Art of Looking On the Art of Del LaGrace Volcano. Çev. Lisa Glaver. The Archive. *The Journal of the Leslie/Lohman Museum of Gay and Lesbian Art*, 43:7-9.
- Holmes M. (Bahar 2011). İnterseks: Tehlikeli Bir Farklılık (Çev. İmge Oranlı). *Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi* (Cinsel Yönelimler ve Queer Kuram Sayısı), 65-66:99-123.
- Kajpust J. (Yaz 2010). Tai Lin Beyond Black & White. The Archive. *The Journal of the Leslie/Lohman Museum of Gay and Lesbian Art*, 35:13-16.
- Kollias H. (2013). Another Man is an Other: Impersonal Narcissism, Male Homosexuality, Perversion. *Textual Practice*, 27(6): 991-1011.
- Lacan J. (2002). *Ecrits A Selection* (Çev. Bruce Fink). New York: W.W.Norton & Company, Inc.
- Lacan J. (1991). The Seminar of Jacques Lacan. The Ego in Freud's Theory and in the Technique of Psychoanalysis 1954-1955. Ed. Jacques-Alain Miller. Çev. Sylvana Tomaselli. New York: W.W. Norton&Company.
- Lopez M.A. (2014). *Toxic Exorcisms. Sergio Zevallos in the Grupo Chaclacayo* (Çev. Rebecca Close). Mali: Museo de Arte de Lima.
- Marinucci M. (2010). *Feminism is Queer. The Intimate Connection Between Queer and Feminist Theory*. London: Zed Books Ltd.
- Miller J.A. & Fink B. (Eds.) (1999). *On Feminine Sexuality: The Limits of Love and Knowledge. The Seminar of Jacques Lacan Book XX Encore 1972-1973*. (Çev. Bruce Fink) New York: W.W. Norton & Company.
- Newman S. (2006). *Bakunin'den Lacan'a Anti-Otoriter Yanizm ve İktidarın Altüst Oluşu* (Çev. Kürşad Kızıltuğ). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Nicholson L.J. (1990). *Feminism/Postmodernism*. New York: Routledge.
- Nuyen A.T. (1989). Derrida's Deconstruction: Wholeness and Différance. *The Journal of Speculative Philosophy*, (1): 26-38.
- Pearlman L. (March 2015). 'Dissemblage' and 'Truth Traps': Creating Methodologies of Resistance in Queer Autobiographical Theatre. *Theatre Research International*, 40(1):88-91.
- Silberman S.C. (Fall 2011). Thinking, Talking, Seeing, Photographing without that 'Prick in Your Heads'. The Archive. *The Journal of the Leslie/Lohman Museum of Gay and Lesbian Art*, 40:10-13.
- Sohn A-M. (Eylül 2013). *Cinsiyetli Beden. Bedenin Tarihi 3. Bakıştaki Değişim: 20. Yüzyıl*. Yayına Haz. Alain Corbin vd. (Çev. Saadet Özen). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Şahiner R. (Şubat 2015). *Çağdaş Sanatta Temsiliyet Krizi Çağdaş Kuramlar ve Güncel Tartışmalar*. Ankara: Ütopya Sanat Dizisi.

Volcano D. (Bahar 2012). Artist Statement: Del LaGrace Volcano On Del LaGrace Volcano. The Archive. *The Journal of the Leslie/Lohman Museum of Gay and Lesbian Art*, 43: 5-6.

Wright E. (2002). *Lacan ve Postfeminizm* (Çev. Ebru Kılıç). İstanbul: Everest Yayınları.

Yıldız E. (Bahar 2011). Queer ve Sessizliğin Reddi. *Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi* (Cinsel Yönelimler ve Queer Kuram Sayısı): 65-66:395-410.

İnternet Kaynakları

Arsenault N. (2012). Interview with Patricia Aldridge. İnternet adresi: <https://vimeo.com/52110830>. Erişim tarihi: 02.06.2015.

Blidner R. (2014). 'Pregnant Man' arrested for stalking ex-wife with GPS tracking device: reports. İnternet adresi: <http://www.nydailynews.com/news/crime/pregnant-man-arrested-stalking-ex-wife-reports-article-1.2020805>. Erişim tarihi: 03.06.2015.

Ceylan T. (2013). İstanbul Modern Sanat Müzesi'nde Röportaj Video Kaydı. İnternet adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=fV2Dq-e00Yk>. Erişim tarihi: 03.06.2015.

Diduszko-Zyglewska A. (2013). What is Art Translating Agency? (Çev. Eliza Jakubiak & Casey Engels). İnternet adresi: <http://karolinabregula.com/index.php/portfolio/texts/en#text28>. Erişim tarihi: 02.06.2015.

Elmgreen & Dragset. (2009). Venedik Bienali'nde Röportaj. İnternet adresi: <http://www.tate.org.uk/context-comment/video/venice-biennale-elmgreen-dragset>. Erişim tarihi: 04.06.2015.

Goldin N. (Güz 1991). Art: Interview Nan Goldin by Stephen Westfall. BOMB Artists in Conversation. Nr. 37. İnternet adresi: <http://bombmagazine.org/article/1476/nan-goldin>. Erişim tarihi: 15.05.2015.

La Chapelle D. (2014a). Artist Talk. Life Ball Lecture. Ostlicht Galerie, Vienna. İnternet adresi: <http://www.davidlachapelle.com/video/ostlicht-galerie-life-ball-lecture/>. Erişim tarihi: 15.05.2015.

La Chapelle, D. (2014b). Artist Talk. "Once in the Garden". Ostlicht Galerie, Vienna. <http://www.davidlachapelle.com/video/ostlicht-galerie-interview/> (Erişim tarihi: 15.05.2015)

Pearlman L. (2015). Performing the Explicit Queer Body. Sanatçının profesyonel internet sitesi. İnternet adresi: <http://www.lazlopearlman.com/presenting-writing-teaching>. Erişim tarihi: 15.05.2015.

Zaya O. (2011). Elmgreen & Dragset's "Amigos" at Galeria Helga de Alvear, Madrid. İnternet adresi: <http://www.art-agenda.com/reviews/elmgreen-dragset%E2%80%99s-amigos-at-galeria-helga-de-alvear-madrid/>. Erişim tarihi: 04.06.2015.

Zieba M. (2016) Speakers' Corner IX - How to Look at Contemporary Art?. İnternet adresi: <http://pixersize.com/blog/en/22780/speakers-corner-ix-how-to-look-at-art>. Erişim tarihi: 19.09.2016.

Görsel Kaynaklar

Resim 1: İnternet adresi: [https://www.tumblr.com/search/lazlo%20pearl man](https://www.tumblr.com/search/lazlo%20pearl%20man). Erişim tarihi: 14.05.2015.

Resim 2: İnternet adresi: [http://www.leslielohman.org/the-archive/no35/ARCHIVE%2035%20for%20WEB%20\(spreads\).pdf](http://www.leslielohman.org/the-archive/no35/ARCHIVE%2035%20for%20WEB%20(spreads).pdf). Erişim tarihi: 02.06.2015.

Resim 3: İnternet adresi: <http://www.mixedmedia-berlin.com/project.php?id=446§ion=artists>. Erişim tarihi: 08.05.2015.

Resim 4: İnternet adresi: http://www.adamintown.com/wp-content/uploads/2013/04/Beyaz_Fonda_Alptuval.jpg. Erişim tarihi: 13.05.2015.

Resim 5: İnternet adresi: http://issuu.com/yyzbuddies/docs/previewcatalogue_copy?e=2736990/3396477. Erişim tarihi: 18.05.2015.

Resim 6: İnternet adresi: <http://www.davidlachapelle.com/series/once-in-the-garden/>. Erişim tarihi: 08.05.2015.

Resim 7: İnternet adresi: <http://whitehotmagazine.com/articles/2010-marc-quinn-white-cube/2073>. Erişim tarihi: 08.05.2015.

Resim 8: The Archive (*Fall 2011*). *The Journal of the Leslie/Lohman Museum of Gay and Lesbian Art* 40: 11. İnternet adresi: <http://www.leslielohman.org/the-archive/no51/issue51.pdf>. Erişim tarihi: 08.05.2015.

Resim 9: İnternet adresi: <http://bombmagazine.org/article/1476/nan-goldin>. Erişim tarihi: 15.05.2015.

Resim 10: İnternet adresi: <http://www.leslielohman.org/the-archive/no43/LeslieLohmanArchive43.pdf>. Erişim tarihi: 08.05.2015.

Resim 11: İnternet adresi: https://d1ycxz9plii3tb.cloudfront.net/additional_images/52e8ffa7a09a679d4f00013a/large.jpg. Erişim tarihi: 07.05.2015.

Resim 12: İnternet adresi: <http://karolinabregula.com/index.php/portfolio/project/pl/62>. Erişim tarihi: 02.06.2015.